

Найбільш простою є мережка прутик на дві дірочки, розміщені одна проти другої. Прутик допомагає зробити природний перехід від рельєфного рубця до орнаментальної композиції пазушки.

Для «чумачок» використовували сірувате домоткане полотно, на якому цікаво проступає білий малюнок, виконаний найчастіше у поєднанні з вирізуванням.

Використання домотканого полотна, що має перпендикулярне переплетення ниток, обумовлювало і загальний характер полтавської вишивки, геометричні або геометризovanі орнаментальні форми, вирішені великими рельєфними масами.

Для більшої контрастності добавляли небілені (сурові) нитки або злегка підфарбовані в блакитно-попелясті відтінки.

При вишиванні «біллю» – білим по білому – утворюється малюнок високого рельєфу зі світлотіньовим моделюванням. Залежно від напрямку світла, узор по-різному то відбиває, то поглинає його.

Вишивка білим по білому – своєрідний художній засіб, який асоціюється з красою морозних візерунків, що нашло відображення в піснях. Вишивання білим по білому, яке до певного часу було характерне для Полтавщини, зустрічається і в інших областях України: на Вінниччині, на Чернігівщині, що свідчить про широкі культурні зв'язки різних регіонів України [3;87].

Отже, вишивка Полтавщини дуже багата та різноманітна. Цим видом мистецтва здавна займалися і продовжують займатися українські майстрині.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Інтернет-видання Полтавщини / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.poltava.pl.ua/project/364/>. – Назва з екрана.*
2. *Кара-Васильєва Т.В. Полтавська народна вишивка / Т.В Кара-Васильєва. – К.: Наукова думка, 1983.*
3. *Титаренко В.П. Традиційні народні ремесла: навчальний посібник Полтавщини / В. П. Титаренко. – Полтава: Верстка, 2003. – 311 с.*

*Совгиря Наталія
(Полтава, Україна)*

ХРЕСТИКОВІ ТЕХНІКИ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ВИШИВЦІ

Народна творчість – це історична основа на якій розвивалася і розвивається світова художня культура, одна з форм суспільної свідомості і суспільної діяльності.

Народна творчість існує як сукупність численних видів і жанрів. Усі її види об'єднує основне – пізнання та відображення трудової діяльності, праця відіграла величезну роль у походженні мистецтва. Вона дала людині руку здатну виготовити знаряддя створювати потрібні предмети і надавати відповідної форми.

В процесі трудової діяльності людина розвиває естетичні почуття – її вухо, очі, вчилися бачити та відчувати красу форм, кольорів, звуків. Для того, щоб народилося мистецтво людина повинна була не тільки навчитися вправно працювати інструментами, а з їхньою допомогою відобразити бачене на камені, глині.

Одним із найпоширеніших видів народного мистецтва на Україні є вишивка. З нею пов'язана вся багатотисячолітня історія українського народу, його творчі пошуки, радість і горе, його перемоги і поразки, сподівання на майбутнє.

Вишивання – невід'ємна складова частина культури українського народу, національної духовності, морально-етичної, матеріальної культури.

Хрестик чи гладь, мережання чи вирізування на лляних, конопляних, бавовняних тканинах споконвіку милують око, радують душу, дають працю рукам і думці [1].

Цей вид мистецтва виник давно – корені його сягають в глибину віків. Мабуть ніколи не зможемо довідатись хто і коли вперше здогадався втілити в узорний мотив красу рідної природи, свої переживання та відчуття, бо з огляду на недовговічність тканин і ниток наука позбавлена можливості точно визначити час виникнення цього мистецтва. З кожним століттям вишивка розвивається і удосконалюється.

Елементи символіки сучасних орнаментів української народної вишивки, перегукуються з орнаментами, якими прикрашали пощу давні мешканці нашої області – трипільські племена.

Творче спілкування з іншими народами мало певний вплив на техніку художньої вишивки майстрів Київської Русі, але в своїй основі вона залишалась самобутньою. Народ творив, знаходив і стверджував власний оригінальний стиль. Невідомі умільці клопіткою працею виробили різноманітні детальні техніки вишивання, які завдяки стійкості традиції дійшли через століття до наших часів. Народний досвід зберіг найтипівіші, найбільш доцільні, позначені високим мистецьким смаком зразки орнаменту, їх барвистість, вишивання техніки.

Художня вишивка – одна з найбільш поширених видів народного мистецтва, в якій втілені кращі традиції народу, вона приносить і буде приносити радість тисячам шанувальників.

Українська народна вишивка славиться багатством технік виконання.

Вирішальний вплив на характер орнаментальних мотивів мають різноманітні вишивальні шви, так звані «техніки», відомо на Україні близько ста. Окремі вишивальні шви характерні тільки для тих чи інших етнографічних районів України, а інші зустрічаються також у білоруських і російських вишивках.

Вишивка хрестиком – одна з найпопулярніших видів рукоділля, мистецтво бере своє коріння з епохи первісної культури, коли люди використовували стьобання кам'яними голками при шитті одягу з шкур

тварин. Спочатку матеріалами для вишивки були шкіра тварин, жили, волосся, волокна конопель чи вовни.

Оригінальних вишивок, що датуються раніше XII століття, майже не залишилося. Але зображення одягу і предметів інтер'єру свідчать про те, що вишивка з'явилася набагато раніше. У різних країнах узори відрізнялися як стилем так і кольором.

У вишивці відбивалися національний колорит і власне бачення краси кожного народу.

Вишивки Ірану та Індії відрізняються безліччю рослинних мотивів, зображенням птахів, тварин а також сюжетів з класичної національної літератури. Вишивки Візантії, що відрізнялися красою шиття шовком, золотом та сріблом, різними узорами, зробили значний вплив на розвиток мистецтва вишивки хрестом в багатьох країнах Європи в період середньовіччя. Таким чином з'явилися унікальні орнаменти та техніка вишивки хрестом, індивідуальні для кожної національності.

Вишивати хрестиком почали в Україні значно пізніше, ніж іншими лічильними техніками, ця техніка стала однією із найулюбленіших. Техніка «хрестик» доступна в освоєнні, узори для вишивання нею легко перезнімати і замальовувати.

У різних регіонах України ця техніка має свої особливості кольорової гами, композиції розміщення на виробах. Для східних областей характернішим є вишивання хрестиком червоними і чорними нитками або червоними і синіми. На Заході України вишивки хрестиком, часто багатоколірні. Вишивають там здебільшого чорними нитками у поєднанні з нитками зеленого, коричневого, жовтогарячого, вишневого кольору. Хрестиком вишивають по тканині, відлічуючи її нитки, або по канві.

Вишивка хрестиком – це спосіб вишивання малюнка на канві за допомогою голки і кольорових ниток муліне, використовується техніка в повний хрест або гобеленовий напівхрест.

Техніка вишивання півхрестом та хрестом (хрестиком) – одна з найвідоміших і найулюбленіших у народних вишивках. Ними оздоблюють переважно одяг і рушники, дитячі й чоловічі сорочки, жіночі блузки та плаття, скатерті, серветки, вишивають панно, сумки, диванні подушки та інші ужиткові речі.

Вишивати хрестиковими швами можна по рахунку ниток на тканинах полотняного переплетення, по канві або по контурах, позначених крапками. Можна вишивати й без канви, але тоді треба на тканині витягти нитки вздовж і впоперек так, щоб утворилися квадрати. У кожному квадраті цієї «канви» вишивають по одному хресту. Краса цих швів залежить від точності та порядку накладання стібків: усі верхні стібки мають перетинати нижні в одному напрямі [2].

До хрестикових швів, які найчастіше застосовуються у народному вишиванні – належать півхрест (різновидами якого є кривулька, прутик, штапівка пряма, похила, коса одно- і дворядна, луска, клітинка, шашечка),

хрест косий, хрест прямий, хрест болгарський або подвійний.

Шов «строчка» або «штапівка» нагадує машинну строчку і відрізняється від шва «за голку» лише тим, що стібки у ньому щільно прилягають один до одного.

В українській народній вишивці цей шов має кілька місцевих назв. На Київщині його називають «вистіг», на Полтавщині – «штапівка», а на Поділлі – «стебнівка».

Закарпатські угорці штапівку називають «квадратний стіб». Це пов'язано із квадратною формою, яку описують стібки, вишиті по діагоналі відносно ниток основи та підкання. Технічні особливості майже нічим не відрізняються від української інтерпретації цієї техніки. Після першого стібка по косій на виворітній стороні тканини голку повертають у напрямку, перпендикулярному до попереднього стібка. У результаті всі стібки розташовуються паралельно по діагоналі. Дошивши до краю тканини, так само виконують стібки у зворотному напрямку, з'єднуючи протилежні стібки між собою.

Штапівкою вишивають одяг чи серветки. На основі цього шва можна також створювати декоративні варіанти. Цим швом у швейній справі з'єднують окремі деталі, у вишиванні – обводять контури узорів або зашивають всю площину.

Вишиваючи узори «штапівкою», необхідно уважно рахувати нитки тканини для стібків вишивки.

Шов «штапівка» – двобічний. Він складається з вертикальних і горизонтальних стібків, виконується у два прийоми: спочатку зліва направо прокладається ряд вертикальних стібків однакової висоти на однаковій відстані один від одного, а потім зворотним ходом справа наліво – ряд горизонтальних стібків [3].

Шов «хрест» або «косий хрест» являє собою два діагонально перехрещені стібки однакової довжини і має декілька варіантів розміщення: у горизонтальному, вертикальному напрямках та по діагоналі, які різняться технологією виконання.

Послідовність виконання шва «хрест» у горизонтальному напрямку полягає в тому, що якщо хрестики розмішуються в ряд, то спочатку стібки кладуть зліва направо, а потім перекривають їх у зворотному напрямку.

Послідовність виконання шва «хрест» у вертикальному напрямку нагадує попередній спосіб прокладання стібків, проте спершу вишивають рядок шва «пів хрест» знизу вгору до кінця рядка, а потім вертаються зверху вниз. Таким чином вишивають у вертикальному напрямі.

Крім косоного хреста в українській вишивці використовується шов «прямий хрест», що являє собою взаємно перехрещені горизонтальний та вертикальний стібки. Набув особливого поширення в західних областях

України. В оздобленні різних виробів досить часто поєднують косий хрест з прямим.

Своєрідним поєднанням прямого та косоного хреста є шов

«болгарський хрест», який широко використовується для вишивання гобеленів, картин, заповнення великих площин вишивки.

Подвійний, або болгарський, хрест складається з чотирьох стібків – двох діагональних і двох взаємно перпендикулярних. Виконують його в один прийом. Спочатку вишивають косий хрест, потім роблять вертикальний стібок, який покривають горизонтальним стібком зліва направо. Болгарський хрест широко застосовується при вишиванні килимів, панно, подушок.

Одним із різновидів хрестика, який досить часто з'являється на українських, зокрема гуцульських та закарпатських вишивках, є техніка, відома в Україні під назвою «ретязь», а в деяких літературних джерелах вона фігурує під назвою «ретязь з назад хрестиків». Наприклад, закарпатські угорці таку техніку називають «вишивка з плетенням». Ця техніка асоціювалася в народній уяві із заплетеною косою дівчини, що стало причиною виникнення її традиційної назви.

Виконують шов «ретязь» кількома способами, зліва направо або справа наліво, знизу вгору, по діагоналі. Спочатку виконують косий хрестик, а потім з нижнього лівого краю хреста кладуть направо вгору перший похилий стібок. Голку ведуть справа наліво, вколюють у верхній правий кут хреста і перекривають ниткою перший похилий стібок діагональним, згори вниз і зліва направо. Набираючи на голку нитки тканини то вгорі, то внизу, шиють смужку потрібної довжини [4].

Народна українська вишивка відіграє велику роль в житті людини. З вишивкою пов'язане все життя людини, в ній вона пізнає світ чистої фантазії, мистецтво високої естетичної наснаги, простору і водночас мудрого декоративного відчуття і мислення.

Кожен регіон України має свою чарівність в мистецтві художньої вишивки, хоча кожна із них чарівно по своєму.

Отже, декоративно-ужиткове мистецтво народної вишивки кожного із регіонів України – складова єдиної культури нашої Батьківщини, перед якою стоїть висока мета сформувати громадянина, як частку великого національного «Я». Українська вишивка віє на серце кожного з нас чарами рідної стихії і є живущим бальзамом, який сповнює нас споконвічною могутньою силою українського народу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Воронецька І.В. Рукоділля в школі: навч. посібник для 5-9кл. серед загальноосвіт. шк. / Авт. упоряд. І.В. Воронецька. – К.: «Поліграфкнига», 1998. – 176 с.*
2. *Джигурд-Литвинець Е.М. Ручне вишивання і нанизування: [Альбом] / Е.М. Джигурд-Литвинець. – К.: Вища шк., 2004. – 335с.*
3. *Радкевич В.О. Технологія вишивки: підручник / В.О. Радкевич, Г.М. Пащенко; за ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища шк., 1997. – 303с.*
4. *Хрестикові шви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vishivanka.net.Ua/article/5>*